

Toimitusharjoittelun historiaa

Harjoitteluaika on lyhentynyt 1970-luvulta puolesta vuodesta neljään kuukauteen

© Kaarina Melakoski

Käytännön harjoittelu on sisältynyt toimittajakoulutuksen opetusohjelmaan alusta alkaen. Jo 90 vuotta sitten aloittaneet Yhteiskunnallisen korkeakoulun toimittajalinjalaiset kävivät harjoittelemassa lehtien toimituksissa.

Pakollinen harjoittelujakso jatkui yhteiskunnallisen korkeakoulun perinteitä Tampereen yliopiston opetusjaostossa jatkaneen toimittajatutkinnon kurssivaatimuksissa ja jakso otettiin käyttöön myös yliopistoon 60-luvulla perustetussa tiedekuntatutkinnossa, jossa pääaineena oli tiedotusoppi.

Harjoittelua on vuosikymmenien aikana yritetty suunnitella pariin otteeseen valtakunnallisestikin koulutuksen ja työpaikkojen tarpeita yhteen nivoen.

Esiharjoittelua, väliharjoittelua ja harjoittelua

Toimittajatutkintoon oli vielä 70-luvun lopulle saakka kolmen kuukauden pakollinen **esiharjoittelu** ja sen lisäksi opiskelun aikana toinen kolmen kuukauden harjoittelujakso, jota kurssivaatimuksissa kutsuttiin **väliharjoitteluksi**. Yhteensä pakollista harjoittelua oli siis puoli vuotta eli kuusi kuukautta.

Toimittajatutkinto oli hallinnollisesti opetusjaostossa. Opetusjaosto hyväksyi harjoittelupaikat, joissa työskennelleet esiharjoittelijat saattoivat pyrkiä opiskelemaan toimittajatutkintoon. Opetusjaosto hyväksyi myös väliharjoittelupaikat. Toimitukset lähettivät harjoittelijasta oman arviointinsa opetusjaostolle. Tässä paperissa arvioitiin muun muassa opiskelijan harjoittelujaksollaan osoittamia

toimittajan taitoja, kuten jutun kirjoittamista ja rakentamista, aineiston käsittelyä ja otsikointia sekä huolellisuutta ja arvostelukykyä,

järjestelytaitoa, kuten oman työn organisointia ja kykyä tehdä ratkaisuja,

vireyttä, oma-aloitteisuutta, valmiutta ja ideointia ja

käyttäytymistä, kuten esiintymistapaa ja suhtautumista ihmisiin.

Toimittajatutkinnon harjoittelupaikoista vuoden 1972-1973 tutkintovaatimukset kertoivat seuraavasti:

"Harjoittelijoita vastaanottamaan ovat oikeutettuja kaikki valvonnan järjestävät vähintään kolmipäiväiset sanomalehdet sekä radio ja televisio. Harjoittelupaikaksi voidaan hyväksyä myös harvemmin kuin kolme kertaa viikossa ilmestyvä lehti, jos opetusjaosto katsoo harjoittelijan saavan sen toimituksessa riittävän esivalmennuksen tutkintoa varten. Harjoittelun vähimmäisaika on tällöin kuusi kuukautta."

Tiedekunnassa opiskelevilla oli 70-luvulla myös kuusi kuukautta pakollista harjoittelua, mutta molemmat jaksot olivat opiskeluaikana. Tiedekuntaan pyrittäessä ei ollut pakollista esiharjoittelua. Ensimmäinen kolmen kuukauden pakollinen harjoittelujakso oli esimerkiksi vuonna 1971 cum laude approbaturin osana. Nykyisissä tutkintovaatimuksissa paikka on suunnilleen sama eli aineopinnoissa. Toinen kolmen kuukauden pakollinen harjoittelujakso oli laudatur-vaiheessa eli nykyisten syventävien opintojen aikana.

Tiedekunnan puolella harjoittelu saattoi olla "lehdistö-, yleisradio- tai tiedotustoimeen kuuluvassa tehtävässä tai alan tutkimusta harjoittavassa laitoksessa".

Harjoitteluraportit avuksi arviointiin

Ensimmäinen yritys yliopiston molempien toimittajakoulutusväylien ja tiedotusvälineiden yhteisesti sovituksi harjoittelujärjestelmäksi tehtiin 1970-luvun lopulla, mutta yritys ei onnistunut. Tämä yritys kuitenkin poisti toimittajatutkinnosta pakollisen esiharjoittelun. Uudistus toi vaatimukseen myös harjoitteluraportin eli opiskelijat arvioivat omaa työtään. Vaikka raportit olivat henkilökohtaisia, niistä löytyi raporttien lukijoille hyödyllistä tietoa opetuksen kehittämiseksi.

Pakollista harjoittelua oli 80-luvun alussa molemmissa tutkinnoissa kaksi kolmen kuukauden jaksoa eli puoli vuotta. Harjoittelupaikaksi kelpuutettiin **tiedekunnan** puolella lehdistö ja yleisradio sekä myös tiedotusala. Ensimmäinen kolme kuukautta työpaikoilla oli tarkoitus olla myös harjoittelunohjaaja. Toimittajatutkinnossa

harjoittelupaikoiksi kelpuutettiin vähintään kolme kertaa viikossa ilmestyvät lehdet, Yleisradion tai STT:n toimitukset.

Tiedotusopin laitos teki vuonna 1982 **Veikko Pietilän** yhdellä johtajakaudella esityksen TYTille eli Täydennyskoulutuskeskukselle, että TYT alkaisi kurssittaa harjoittelunohjaajia. Aloitteeseen sisältyi myös ehdotus harjoittelunohjaajille maksettavasta lisäkorvauksesta: "Harjoittelunohjaus tarkoittaa sitä että pakollista harjoitteluaan eri toimituksissa suorittavia opiskelijoita ohjaisivat vanhemmat toimittajat erityiskorvausta vastaan."

Harjoittelijan ohjauksen järjestäminen oli kirjavaa. Ohjaus vaihteli työpaikasta toiseen ja näytti ajoittuvan pääosin harjoittelujakson alkuun.

Samaisena vuonna eli syksyllä 1982 teki lehtori **Kirsti Jaantila** yhteenvedon kesän aikana väliharjoittelussa olleiden toimittajatutkinnon opiskelijoiden väliharjoitteluraporteista. Näitä raportteja oli kaikkiaan 21. Yhteenvedon mukaan kolmannes opiskelijoista meni harjoittelijaksi lehteen, jossa oli ollut esiharjoittelussa. Yleensä väliharjoittelupaikka oli löytynyt helposti, vain yksi ilmoitti hakeneensa useaan lehteen.

Työhön pääsyn ratkaisevina seikkoina opiskelijat arvelivat olleen aikaisemman työkokemuksen, paikallistuntemuksen ja opiskelun toimittajatutkinnossa. (Jaantilan tekemä tiivistelmä 1982)

Kaikille toimittajakouluille yhteinen suunnitelma 1985

Nykyinen harjoittelujärjestelmä perustuu pääosin opetusministeriön 11.3.1985 asettaman työryhmän suunnitelmaan. Työryhmässä olivat mukana opetusministeriön, toimittajakoulujen, journalistien ammattijärjestön ja viestintäalan työmarkkinajärjestön sekä Yleisradion edustajat. Puheenjohtajaksi kutsuttiin esittelijä **Riitta Väisänen** opetusministeriöstä. Alan koulutusta edustivat yliopettaja **Esko Lampinen** Tampereen yliopiston toimittajatutkinnosta, yliopettaja **Ulla-Stina Westman** ruotsinkielisestä toimittajakoulusta eli Svenska Social- och kommunalhögskolanista. Työnantajapuolta edustivat päätoimittaja **Reino Myöhänen** ja koulutuspäällikkö **Lauri Norvio** Graafisen Teollisuuden Työnantajaliitosta. Työntekijäpuolelta mukana olivat pääsihteeri **Eila Hyppönen** ja työehtosihteeri **Nils-Erik Friis** Suomen Sanomalehtimiesten Liitosta. Lisäksi jäseneksi

kutsuttiin Yleisradion henkilöstöpäällikkö **Tuomas Vilkuna**. Työryhmän sihteerinä oli opiskelija **Pekka Väisänen**.

Selvityksen tuloksena ilmestyi lokakuussa 1985 *Toimittajakoulutuksen harjoittelutyöryhmän muistio*, joka julkaistiin opetusministeriön työryhmien muistioiden sarjassa numerolla 1985:40.

Mari Maasilta selvitti järjestelmän toimivuutta heti ensimmäisen toteutusvuoden jälkeen (Toimittajakoulutuksen uusi harjoittelujärjestelmä Tampereen yliopistossa, 1987).

Uutta järjestelmässä oli, että **harjoittelu perustui yliopiston ja mediatalojen välisiin sopimuksiin**, joissa mediatalo sitoutui ottamaan harjoittelijoita ja järjestämään opiskelijoille ohjaajan työpaikalle. Yliopisto puolestaan sitoutui maksamaan korvauksen ohjauksen järjestämisestä. Työpaikalla harjoittelua ohjaavalle toimittajalle kaavailtiin korvaukseksi 100 markkaa (noin 17 euroa) ohjaustunnilta ja koko harjoitteluajan korvaukseksi arvioitiin 7 420 markkaa (noin 1 237 euroa). Opetusministeriön kautta saatiinkin valtion budjettiin määräraha Tampereen, SSKH:n ja juuri aloittaneen Jyväskylän toimittajakoulujen harjoitteluohjaajakorvauksiin.

Ensimmäisille harjoitusohjaajille järjestettiin kolmipäiväinen kurssi Tampereella Täydennyskoulutuskeskuksessa. Toimikunta olikin ehdottanut harjoittelunohjaajien koulutusta TYTin huoleksi. Lisäksi toimikunta ehdotti, että korkeakoulut laatisivat harjoittelunohjaajille kirjalliset ohjeet. Tällaisia ohjeita ei ole jäänyt ainakaan Tampereella laitoksen arkistoihin.

Kolme harjoittelujaksoa, kaksi toteutui

Uutta oli myös se, että toimikunta suositteli kaikille toimittajakouluille yhtenäistä viiden kuukauden mittaista harjoittelua. Tämä viiden kuukauden harjoittelu oli tarkoitus jakaa kolmeen jaksoon.

Ensimmäinen jakso olisi toukokuussa oleva perehdytysjakso, josta käytettiin nimeä **kenttäharjoittelu**. Tämän ensimmäisen jakson aikana harjoittelijaa ohjattaisiin kymmenen tuntia viikossa.

Tämä kenttäharjoittelujakso laskettiin opiskeluajaksi ja sen ajan palkasta ei työryhmän esityksessä mainita mitään. Käytännössä monet lehdet alkoivat maksaa palkattoman kuukauden harjoittelijalle juttupalkkioita julkaistuista jutuista. Tämä palkaton kausi näytti jatkuvan monen työnantajan ajatuksissa edelleen vielä 2000-luvun

alussa, vaikka harjoittelija teki ensimmäisen kuukauden aikana normaalia toimitusharjoittelijan työtä.

Toinen jakso oli suunnitelman mukaan kolmen kuukauden mittainen kesäharjoittelu, josta yritys maksaisi alan työehtosopimuksen mukaisen harjoittelijapalkan:

"Harjoittelujakso on kesätoimittajan työtä, jota työpaikalla ohjataan. Ohjausta annetaan kaksi tuntia viikossa. Vaikka opiskelija tekee käytännössä tavallista toimittajan työtä, tulee hänen saada riittävästi kritiikkiä ja palautetta työstään ja hänen tekstejään tulee analysoida."

Kolmas jakso olisi suunnitelman mukaan ollut kuukauden eli neljän viikon mittainen harjoittelujakso, jolloin opiskelija olisi toimituksessa lukukauden aikana:

"Toisen kenttäopiskelujakson aikana opiskelija syventää tietojaan ja taitojaan perehtymällä johonkin journalistisen työn erityisalueeseen kuten esimerkiksi kunnallis-, kulttuuri-, talous-, ulkomaan- tai urheilutoimittajan tehtäviin, taittoon, valokuvaukseen, toimitussihteerin työhön jne. Opiskelu tapahtuu aidossa ympäristössä ao. osastolla yrityksessä, ja siihen sisältyy sekä perehtymistä kyseiseen erityisalaan että harjoitustöiden tekemistä. Opiskelijalle annetaan ohjausta keskimäärin neljä tuntia viikossa, ja hänen tekstejään tai muita töitään analysoidaan."

Harjoittelupaikoiksi toimikunta kelpuutti vähintään kaksi kertaa viikossa ilmestyvät lehdet, radion ja television ja uutistoimistot. Toimituksissa piti työskennellä vähintään neljä toimittajaa. Näin kesälomienkin aikana oli paikalla vakinaisia toimittajia ohjamassa aloittelijaa. Harjoittelutehtävien piti liittyä uutis- tai ajankohtaistoimintaan. Aikakauslehtiä ei tässä mallissa mainittu. Kaksi kertaa viikossa ilmestymien sulki aikakauslehdet pois harjoittelusta, samoin pienet paikallislehdet ja erilaiset järjestölehdet. Samaan suuntaan vaikutti toimituksen koon määrittely.

Ensimmäisen kokeiluvuoden syksyllä 1987 Mari Maasilta keräsi palautteen opiskelijoilta ja harjoitteluohjaajilta. Sekä opiskelijat että harjoitteluohjaajat pitivät kuukauden mittaista ensimmäistä kenttäopiskelujaksoa liian pitkänä. Kaksi viikkoa tuntui olevan molempien ryhmien mielestä sopivampi perehdytysaika.

Opiskelijat kritisoivat palautteissaan ohjauksen puutetta. Maasillan raportissa ei ole lukumääriä, vaan yleistys:

"Opiskelijat kritisoivat harjoittelunohjaajiaan eniten siitä, että heillä ei ollut riittävästi aikaa opiskelijalle. Tarkoitus oli ollut, että toimituksesta irrotettaisiin yksi tai useampia toimittajia ohjaamaan opiskelijaa. Käytännössä näytti kuitenkin useimmiten tapahtuneen niin, että ohjaaja on saanut ohjauksen oman työnsä lisäksi, jolloin siihen ei luonnollisestikaan jää riittävästi aikaa. Ajan puutteesta valittivat myös ohjaajat itse raporteissaan."

Myös tamperelaisten opiskelijoiden ainejärjestö ehdotti omassa kannanotossaan, ettei harjoittelunohjaajiksi nimettäisi uutispäälliköitä ja toimitussihteereitä, koska heidän aikansa ei riitä palautteen antamiseen. (Maasillan raportin liite).

Solmukohdat näyttivät siis palautuvan toimitusten sisäiseen työnjakoon ja töiden järjestämiseen, ei ohjaajien taitamattomuuteen tai haluttomuuteen.

Kolmatta harjoittelujaksoa ei koskaan saatu aikaiseksi. Toimitukset olisivat voineet olla kiinnostuneita, mutta erityisesti lehtien talousjohdot eivät halunneet sitoutua sopimuksen tähän osaan. Mediatalojen talouden heikkeneminen alkoi näkyä muutenkin 90-luvun alkupuolella harjoittelupaikkojen saannissa.

Harjoittelujärjestelmä sinnitteli lamavuosien läpi

Yliopiston muilla laitoksilla oli käytössä niin sanottu valtionhallinnon harjoittelujärjestelmä eli opiskelijat saivat harjoittelupaikkoja aluksi vain valtion ja myöhemmin myös kuntien palveluksessa. Yksityisille yrityksille näitä harjoittelukorvauksia ei saanut maksaa. Tämä oli yksi syy, miksi toimittajakoulutuksen harjoittelulle luotiin aivan oma, erillinen rahoituksensa. Valtiolla tai kunnilla kun ei päivälehtiä ollut ja Yleisradioonkaan ei kaikkia harjoittelijoita voinut palkata. Sen sijaan sanomalehdet tarvitsivat kesätoimittajia, joilla oli yleissivistystä, koulutusta ja jotka osasivat journalistisen työn perusteet.

Valtionhallinnon harjoittelujärjestelmä avattiin 1990-luvulla myös yksityisille työpaikoille ja tällöin toimittajakoulutuksenkin harjoittelumäärärahat siirrettiin hallinnollisesti yliopiston yhteiseen harjoittelubudjettiin.

Alkujaan harjoittelujärjestelmässä olivat vain tiedotusoppia pääaineenaan tiedekunnassa opiskelevat ja toimittajatutkintolaiset, mutta joskus 90-luvulla harjoittelujärjestelmään otettiin tasa-arvoisina mukaan sivuaineena journalistista työtä opiskelevat. Tämä onkin monen selvityksen mukaan ollut tärkeä työnsaannin avausväylä sivuaineilijoille. Sivuaineilijoiden mukana olo laitoksen harjoittelupaikoissa oli Tampereen yliopistossa aivan poikkeuksellista.

Harjoittelunohjaajien seminaaria ei järjestetty vuoden 1993 jälkeen. Syitä lienee useita. Ohjaajien perusryhmä oli saanut jo koulutusta ja mediatalot "höyläsivät" toimitusten koulutukseen käytettäviä määrärahoja. TYT puolestaan ei voinut järjestää ilmaiskoulutusta, vaan maksullisia palveluja ja tiedotusopin laitoksella ei ollut varoja järjestää ohjaajille koulutusta.

Harjoittelujärjestelmä toimi kymmenisen vuotta ilman koulutuksia tai muuta suurempaa yhteydenpitoa kuin harjoittelua valvovan opettajan vierailuilla toimituksissa. Harjoittelukorvaukset ovat olleet summaltaan muuttumattomia toista kymmentä vuotta.

Uusi vuoropuhelu alkuun

Sekä Tampereen että Jyväskylän toimittajakoulujen harjoitteluraporteissa alkoi 2000-luvun alkuvuosina kuitenkin olla sellaista palautetta, että vuoropuhelun aloittaminen toimitusten ja erityisesti harjoitteluohjaajien kanssa oli aiheellista aloittaa uusin muodoin. Asiaa pohdittiin myös toimittajakoulutuksen neuvottelukunnassa. (Neuvottelukunnassa ovat mukana alan yliopistokoulutuksen edustat, Journalistiliiton (SJL), työnantajaliiton (VTA), YLE:n ja opetusministeriön edustajat.)

Journalistiliitto järjesti syksyllä 2004 erityisesti opiskelijoille suunnatut harjoittelupäivät, joissa käsiteltiin harjoittelijoiden asemaa työelämässä. Toimittajakoulutuksen puolella ensimmäiseksi järjestettiin harjoitteluohjaajapäivät yhdessä Jyväskylän ja Tampereen kanssa huhtikuussa 2005. Tampere on siitä lähtien järjestänyt ohjaajapäivät vuosittain.

Koulutuksessa on systemaattisesti kehitetty harjoitustoimituksessa oppimista Utaimessa työskentelyllä. Radio-opetukselle Moreeni tarjoaa korvaamattoman oppimisympäristön, kuten televisiopuolella Yliopisto-TV. Nämä kaikki valmistavat opiskelijoita toimitusharjoitteluun. Tätä valmiutta ohjaajat ovat arvostaneet palautteissaan. He tietävät

saavansa harjoittelujärjestelmän kautta perusasiat osaavia toimitusharjoittelijoita ja lehtikuvaajaharjoittelijoita.

Sekä harjoittelussa olevilla opiskelijoilla että harjoitteluohjaajilla on ollut vuodesta 2005 lähtien tietojen välitystä helpottavat omat virtuaaliyhteisönsä, postituslistansa ja keskustelukanavansa.

Harjoittelujärjestelmässä oli vuonna 2005 Tampereella 70 opiskelijaa ja harjoittelijoita on noin neljässäkymmenessä toimituksessa. Toimituksia on mukana viitisenkymmentä, mutta kaikki eivät ottaneet uusia harjoittelijoita Tampereelta, vaan Jyväskylän koulutuksesta tai toimitukset palkkasivat edellisen kesän harjoittelijan, joka jo osasi "talon tavat". Tämän hetken tilanteesta on tietoja muualla harjoittelusivustossa.

Lähteitä:

Toimittajakoulutuksen harjoittelutyöryhmän muistio,
Opetusministeriön työryhmien muistioita 1985:40
Mari Maasilta: Toimittajakoulutuksen uusi harjoittelujärjestelmä
Tampereen yliopistossa, Tampereen yliopisto 1987
Tiedekunnan ja opetusjaoston tutkintovaatimukset vuodesta 1971
Yliopettaja Esko Lampisen haastattelu 13.5.2005

Akuperäisteksti 2005, elokuu. Päivitys 6.3.2015 / KM, harjoitteluvastaava 2005 - kevät 2011.